

Portugalski system sądownictwa – co należy zrobić?

Maximiano António Fernandes do Vale*

Rok 2024 stanowi kamień milowy o szczególnym znaczeniu dla portugalskiego wymiaru sprawiedliwości.

Kraj ten osiągnął 50 lat demokracji, co odpowiada również 50-leciu funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w ramach systemu demokratycznego. To spostrzeżenie nie jest bez znaczenia, biorąc pod uwagę, że do 25.4.1974 r., czyli daty pokojowej rewolucji, która zakończyła 48 lat dyktatury, Portugalia żyła z sądami powiązanymi z reżimem i dochodzeniami karnymi w dużym stopniu zależnymi od policji politycznej.

Zmiana reżimu oznaczała oczywiście światło nadziei w kraju, którego rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny osłabł z powodu wieloletnich ograniczeń wolnej myśli.

Pierwsze kroki wymiaru sprawiedliwości w systemie demokratycznym w okresie pełnym politycznych i społecznych wstrząsów, obejmowały stworzenie nowej konstytucji. Konstytucja Republiki Portugalskiej uchwalona w 1976 r. położyła fundamentalne podwaliny pod nowe organy ustawodawcze, które przyjęły nową logikę demokratyczną, wraz z zapisaniem nowych praw, które zbliżyły kraj do nowoczesności i poszanowania praw i wolności człowieka, dzięki czemu Portugalia stała się ważnym i wiarygodnym partnerem również w budowanej i rozwijającej się przestrzeni europejskiej.

Jednak po 50 latach, kiedy Portugalia jest już w pełni zintegrowana na poziomie europejskich i globalnych instytucji demokratycznych, będąc aktywnym i wiarygodnym partnerem na poziomie sądownictwa międzynarodowego, co jest również wynikiem pracy stowarzyszeniowej w ramach Wspólnoty Europejskiej scementowanej na fundamentach krajowego stowarzyszenia. Po dziesięcioleciach energicznej działalności w obronie wymiaru sprawiedliwości można by założyć, że ten sam system przeżywa dziś lata pełnej stabilności, w tym na arenie dyskusji politycznej.

Tak jednak nie jest.

W rzeczywistości, podczas gdy solidne podstawy konstytucyjne są bezpieczną i stabilną gwarancją organizacji prawnej i społecznej, to na poziomie prawa powszechnego ostatnie 50 lat naznaczone było kolejnymi zmianami legislacyjnymi, dokonywanymi czasami w tempie generującym trudności w samym stosowaniu prawa i nierzadko bez dbałości o weryfikację odpowiednich implikacji i zmian na poziomie innych elementów systemu prawa, które są powiązane ze zmieniającym prawem.

Z drugiej strony, stabilność konstytucyjna kontrastuje również z dyskursem politycznym czy publicystycznym

dotyczącym wymiaru sprawiedliwości. Wyrażenie „kryzys wymiaru sprawiedliwości” jest częścią portugalskiej codzienności od dziesięcioleci, a głębsze analizy tego, czym jest ten kryzys, zwykle koncentrują się tylko na kilku bardziej szczegółowych lub medialnych przypadkach, nie odzwierciedlając rzeczywistości większości tysięcy spraw rozpatrywanych codziennie w portugalskich sądach.

Wyrażenie „kryzys wymiaru sprawiedliwości” jest zwykle kojarzone z innym, które wzywa do potrzeby „reformy wymiaru sprawiedliwości”. Pomimo dyskursu politycznego, dziennikarskiego, a także opinii publicznej, a nawet przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, którzy czasami domagają się „reformy wymiaru sprawiedliwości”, prawda jest taka, że po raz kolejny, sięgając do korzeni problemów, nie wyłania się nic prawdziwie reformatorskiego.

Czy to znak, że system jest zdrowy i nie potrzebuje zmian? Oczywiście nie.

Niewątpliwie istnieje zestaw obszarów w obszarze wymiaru sprawiedliwości, w których poprawienie szybkości postępowania lub ponowne rozważenie usprawnienia aspektów organizacyjnych może być atutem, a reforma istotnie zasługuje na rozważenie.

Czy jednak istnieje rzeczywista potrzeba przeprowadzenia prawdziwej reformy, która dotrze do konstytucyjnych fundamentów, które były osiągnięciem kwietnia 1976 r.? Uważamy, że nie.

Portugalski system konstytucyjny opiera się na solidnych i postępowych podstawach, które zbliżają go do najnowocześniejszych demokracji, opartych na rządach prawa i obronie praw człowieka, z solidnym zestawem praw podstawowych i ścisłym przestrzeganiem zasady podziału władzy, opartej ponadto na woli ludu wyrażonej w wolnych i powszechnych wyborach oraz na niezależnych sądach.

Niemniej dyskurs o kryzysie portugalskiego wymiaru sprawiedliwości lub potrzebie reform strukturalnych wciąż powraca, w większości przypadków nie opierając się na prawdziwym zrozumieniu systemu i jego rzeczywistych i specyficznych problemów.

Jeśli chodzi o tematy do poważnej dyskusji na temat wymiaru sprawiedliwości w Portugalii, powiedziałbym, że najpoważniejszą kwestią, która może mieć na niego wpływ w perspektywie krótkoterminowej, jest brak atrakcyjności zawodu sędziego. Stagnacja wynagrodzeń, związana z wypłatą niezwykle skromnego stypendium podczas etapu szkolenia i przygotowania do zawodu sędziego spowodowała, że najlepsi studenci uniwersytetów wybierają inne ścieżki karier zawodowych, a mianowicie wybierają zatrudnienie w dużych

* Sędzia Sądu Karnego w Póvoa de Varzim – Porto – Portugalia; Wiceprezes Portugalskiego Stowarzyszenia Sędziów – ASJP; Delegat Portugalii w EAJ – Europejskim Stowarzyszeniu Sędziów i MEDEL – Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés. Członek grupy roboczej EAJ ds. sytuacji krajowych stowarzyszeń członkowskich.

firmach prawniczych lub poszukują innych możliwości za granicą.

Z drugiej strony, presja turystyczna na Lizbonę, gdzie znajduje się szkoła sądownictwa (CEJ – *Center for Judicial Studies*), uniemożliwia wielu potencjalnym kandydatom z innych części kraju ubieganie się o tę pracę ze względu na bardzo wysokie koszty wynajmu mieszkań.

Co gorsza, liczba sędziów drastycznie spada z roku na rok, co z kolei doprowadziło do niepokojącego wzrostu przypadków wypalenia zawodowego wśród sędziów, stawiając system przed wieloma trudnościami w zastąpieniu ich w okresach ich nieobecności w służbie.

W związku z tym uważamy, że do sądownictwa należy pilnie przyciągnąć młodych utalentowanych absolwentów wydziałów prawa, zwiększyć stypendia dla kandydatów na sędziów w fazie ich szkolenia, zapewnić odpowiednie wynagrodzenie dla sędziów, aby pozostali w systemie w warunkach, w których ich niezależność jest w pełni zapewniona, nie zapominając o potrzebie zwiększenia liczby sędziów, aby zrekompensować postępujący spadek ich liczby, który krótkookresowo może skutkować blokadą i niezdolnością systemu do dalszego funkcjonowania.

Oslabienie wymiaru sprawiedliwości, a mianowicie umieszczenie go w stanie, w którym nie może on skutecznie funkcjonować, w szczególności z powodu braku zasobów ludzkich, stanowi, naszym zdaniem, zagrożenie dla praworządności, znaczące ryzyko pokusy braku dostępu do wymiaru sprawiedliwości, przenoszenia na inne podmioty kompetencji jedynego filaru państwa, który kieruje się zasadami niezależności i niezawisłości. Poza dramatycznym brakiem zasobów ludzkich, jesteśmy dziś świadkami degradacji wielu sądów, które nie spełniają minimalnych warunków do sprawowania władzy państwowej, jaką jest wymiar sprawiedliwości.

Lata braku inwestycji spowodowały problemy logistyczne w wielu sądach, z sytuacjami zawalenia się sufitu, przerw w dostawie prądu, a nawet doniesieniami o sądach, w których przecieka dach podczas opadów deszczu.

Aby obywatele mogli zaufać wymiarowi sprawiedliwości, oczywiste jest – jak się wydaje fundamentalnie – aby obiekty, w których są przyjmowani obywatele w celu rozwiązania ich problemów, spełniały minimalne standardy godności.

Co szczególnie istotne, konieczne jest również zwrócenie uwagi na problem braku pracowników wymiaru sprawiedliwości, a w odniesieniu do nich kwestia niskich wynagrodzeń jest jeszcze bardziej paląca, z kilkoma sytuacjami rezygnacji z pracy z powodu niskich zarobków pracowników niewystarczających na pokrycie kosztów utrzymania, zwłaszcza dla tych, którzy pracują w miejscach oddalonych od ich miejsca zamieszkania.

Istotne jest, aby władze państwowe w Portugalii i innych krajach, których misją jest obrona obywateli w systemie de-

mokratycznym opartym na rządach prawa, zrozumiały, że system sądowniczy stanowi jeden z trzech podstawowych filarów, a nie trzeci filar. Wymiar sprawiedliwości nie może być postrzegany jako najmniej ważny filar i jako taki, który powinien być zdegradowany do ostatniego miejsca w opcjach politycznych. Z drugiej strony, aby system poprawił swoje funkcjonowanie, konieczne jest, aby zmiany legislacyjne były przemyślane bardziej starannie i strukturalnie. W systemie, który chce być stabilny i zapewniać gwarancje zaufania obywatelom i gospodarce, nie jest właściwe, aby prawo ulegało ciągłym zmianom.

Konsolidacja legislacyjna ma fundamentalne znaczenie dla zachowania pewności systemu, a zmiany powinny być wprowadzane w sposób przemyślany i poprzedzony analizami, z uwzględnieniem wszystkich zmiennych. Z drugiej strony, uważamy za istotne rozważenie składu Najwyższej Rady Sądownictwa, w której składzie zasiadać będzie większość złożona z sędziów, odpowiadając w ten sposób ostatecznie na dobrze znane europejskie zalecenia i standardy, wzmacniając niezależność sądów poprzez autonomię nie tylko w zakresie zarządzania, lecz także finansową, zakładając bez kompleksów, że wzmocnienie wynagrodzeń stanowi prawdziwe wzmocnienie niezależności sądów.

Ta sama potrzeba została dostrzeżona przez sędziów w kilku krajach europejskich, a Europejskie Stowarzyszenie Sędziów (EAJ) powołało nawet grupę roboczą, która koncentruje się wyłącznie na kwestiach wynagrodzeń i ich związku z niezawisłością sądów.

Ponadto portugalski wymiar sprawiedliwości skorzystałby na większych i lepszych inwestycjach w szkolenie sędziów, w szczególności poprzez zapewnienie im możliwości i czasu na wzbogacenie się naukowo. Nadmierne codzienne obciążenie pracą, w połączeniu z koniecznością wykonywania znacznej liczby zadań biurokratycznych, nie pozwala na wystarczającą ilość czasu na bardziej konsekwentne szkolenia, a wzbogacenie naukowe sędziów w trakcie ich kariery stanowi czynnik nie tylko osobistego wzbogacenia, lecz także wzmocnienia i ulepszenia samego wymiaru sprawiedliwości.

Podsumowując, stwierdzamy co następuje:

Portugalski system sądowniczy, pomimo swojej reputacji wymagającej poważnych reform, w rzeczywistości, naszym zdaniem, potrzebuje konkretnych rozwiązań, które nie powinny być zaniedbywane lub przyćmione przez medialne doniesienia o niektórych konkretnych przypadkach.

Historycznie rzecz biorąc, w każdym systemie podziału władzy istnieje napięcie między nimi.

Jednak system sądownictwa jest w większości przypadków bardzo zależny od władzy politycznej, aby funkcjonować z odpowiednią jakością.

Wzmocnienie zasobów ludzkich i materialnych, poprawa warunków pracy sądów i narzędzi informatycznych, zwiększenie wynagrodzeń i atrakcyjności stanowisk, rekrutacja

najlepszych talentów, lepszy system dostępu obywateli do sądów oraz bardziej ostrożna i przemyślana polityka legislacyjna to podstawowe zasady i wytyczne dla sądownictwa.

Polityka legislacyjna to fundamentalne zasady i wytyczne dla państwa prawa, które naprawdę dba o niezależność i skuteczność sądów.

I nigdy nie jest za dużo, aby pamiętać, że niezależność sądów nie jest prawem ani przywilejem sędziów, ale raczej gwarancją dla obywateli, która chroni ich podstawowe prawa. Zawsze powinniśmy o tym pamiętać.

Tłumaczył: Tomasz Posłuszny

REKLAMA

BESTSELLEROWE zbiory aktów prawnych

NOWOCZESNA OPRAWA W WYGODNYM FORMACIE

z registrami ułatwiającymi szybkie odnalezienie poszczególnych aktów prawnych

PRAKTYCZNE TABELY PODSUMOWUJĄCE ZMIANY

wykaz terminów wejścia w życie zmian oraz artykułów, których zmiany dotyczą

DOSTĘP ONLINE

do wszystkich aktów prawnych zawartych w zbiorze

Zamawiaj online na ksiegarnia.beck.pl
telefonicznie **+48 81 461 33 00**
lub kup w **księgarniach prawniczych C.H.Beck**

Adresy księgarni
stacjonarnych